

**В. С. Батиргарєєва**, доктор юридичних наук, професор, директор Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, головний науковий співробітник Науково-дослідного інституту інформатики і права НАПрН України  
ORCID ID: 0000-0003-3879-2237

## НАСЛІДКИ ПАНДЕМІЇ COVID-19 ТА ШЛЯХИ ЇХ УСУНЕННЯ: РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ<sup>1</sup>

**Постановка проблеми.** Всесвітня пандемія гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та її наслідки стали одними із серйозних викликів людству за останні сімдесят років. Адже кількість померлих від цієї хвороби є найбільшою втратою людського потенціалу від часів Другої світової війни. Ці втрати перебільшили навіть число загиблих від геноциду в Камбоджі (1975–1979 рр.), корейської війни (1950–1953 рр.) та війни у В'єтнамі (1955–1975 рр.). Станом на кінець березня 2021 р. від цієї хвороби у світі вже померло 2 801 858 осіб<sup>2</sup>, в Україні – 32 825<sup>3</sup>. Що стосується рецесії світової економіки, то якщо «вартість» Другої світової війни, за думкою аналітиків, оцінювалася у 6 % глобального ВВП<sup>4</sup>, то лише за підсумками I кварталу 2020 р. ВВП країн Євразії через кризу вже впав на 3,6 % порівняно із показником IV кварталу 2019 р.<sup>5</sup>, хоча за прогнозами, що були надані на

початку 2020 р. Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), падіння глобального ВВП за весь рік очікувалося на рівні 4,5 %<sup>6</sup>.

Наведені показники свідчать про те, що йдеться лише про очевидні факти негативних наслідків пандемії, які можна обрахувати і які є значущими для світу та держав у цілому. Але, окрім цього, існує чимало наслідків, які уявляються вельми важливими для будь-якого пересічного громадянина, адже, у першу чергу, саме людський ресурс потерпає від цих наслідків. Тому практика із виявлення проблем, з якими стикається населення тієї чи іншої країни в умовах нинішньої кризи, має стати невід'ємним інструментом у розробці відповідних шляхів подолання або принаймні нейтралізації чисельних негативних наслідків, викликаних пандемією гострої респіраторної хвороби COVID-19.

Із цією метою групою дослідників НДІ вивчення проблем злочинності ім. академіка В. В. Сташиса НАПрН України у межах проєкту під назвою «Соціально-правові та кримінологічні наслідки пандемії та шляхи їх усунення в Україні», що виконується на замовлення Національного фонду досліджень України, в різних регіонах нашої держави проведено онлайн-опитування пересічних громадян щодо наслідків пандемії COVID-19 та шляхів їх усунення. Зазначене дослідження виявило широкий спектр проблем соціально-правового, економічного, медичного, психологічного та ін.

<sup>1</sup> Матеріал підготовлено на виконання проєкту «Соціально-правові та кримінологічні наслідки поширення пандемії та шляхи їх усунення в Україні» (реєстр. номер 2020.01/0155), що виконується за підтримки Національного фонду досліджень України.

<sup>2</sup> 'В мире коронавирусом заразились более 128,1 млн человек' (ПОЛИТ.РУ, 21 березня 2021) <[https://polit.ru/news/2021/03/31/covid19\\_31\\_03/](https://polit.ru/news/2021/03/31/covid19_31_03/)> (дата звернення 02.04.2021)

<sup>3</sup> Устимович Ю 'Коронавірус в Україні: новий антирекорд в світі 400 смертей' (the page, 31 березня 2021) <<https://thepage.ua/news/koronavirus-v-ukraine-statistika-na-31-marta-2021>> (дата звернення 02.04.2021)

<sup>4</sup> 'Вплив коронакризи на економіку. Про що говорили на пресконференції' (Центр економічної стратегії) <<https://ces.org.ua/economic-impact-of-coronavirus-2/>> (дата звернення 01.04.2021)

<sup>5</sup> Горшкова Н, Войтенко В, Хмелюк Л та ін. 'Україна: вплив COVID-19 на економіку і суспільство (бачення постпандемічного розвитку у 2020–2024 рр. очима експертів та молоді)' (2020) 52 6 Консенсус-прогноз / Департамент стратегічного планування та макроекономічного прогнозування Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України

<sup>6</sup> 'Коронавірус і світова економіка: криза чи піднесення чекає на фінансові системи, бізнес і ринок праці у 2021 році' (Радіо Свобода, 03 січня 2021) <<https://www.radiosvoboda.org/a/koronavirus-svitova-ekonomika-kryza/31031731.html>> (дата звернення 01.04.2021)

*Примітка.* Приблизно такі самі прогнози дав й МВФ Докладніше див.: Іванов В, Савинова Е 'Вирусные вызовы: каким стал 2020 год для мировой экономики' (RT на русском) <<https://russian.rt.com/business/article/816217-mirovaya-ekonomika-itogi-2020>> (дата звернення 02.04.2021)

характеру. При цьому необхідно відмітити, що практика збору даних про пандемічну ситуацію у світі та окремих країнах за допомогою використання різних опитувань стала вже поширеною. Так, одним із відомих є опитування, що проводилося експертами із Мерілендського університету на платформі Facebook для отримання глобального уявлення про світову кризу COVID-19 (квітень 2020 р.). Поряд із запитаннями про будь-які симптоми коронавірусу, які виявляються у респондентів, це опитування мало за мету з'ясувати стан психічного здоров'я респондентів та економічні умови, в яких вони вимушені перебувати та які впливають на їх життя<sup>1</sup>. Крім того, Інститутом психології РАН було проведено серію експертних опитувань для з'ясування соціально-психологічних умов і наслідків поширення коронавірусної інфекції у світі та окремо взятій країні (протягом 2020 р.)<sup>2</sup>. У квітні 2020 р. Київський міжнародний інститут соціології на замовлення Програми розвитку ООН (ПРООН) «Права людини для України» та за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Данії в Україні провів опитування щодо викликів, пов'язаних із поширенням COVID-19<sup>3</sup>.

Окремою проблематикою опитувань як експертів, так і пересічних громадян у багатьох країнах сьогодні стала тема обов'язковості / необов'язковості вакцинації населення та вибору (читай – довіри) конкретного виробника вакцини, що загострилася на тлі жорсткої конкуренції фірм, які виготовляють відповідні препарати. На наш погляд, найбільш цікавими та інформативними у зазначеній сфері є соціологічні опитування, проведені компанією із дослідження ринку та рекламної діяльності «Research & Branding Group». Цими

опитуваннями доведено, що спільна боротьба людства проти COVID-19 аж ніяк не виключає конкурентну боротьбу розробників і виробників вакцин між собою, що нерідко супроводжується різними інформаційними вкиданнями, де підносяться «чесноти» одних вакцин і «вади» їх конкурентів, а часом і просто вкидається фейкова інформація, внаслідок чого знижується загальний рівень довіри населення як до вакцинації в принципі, так і до окремих виробників<sup>4</sup>.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Що стосується наукового аналізу проблеми наслідків пандемії COVID-19 та шляхів їх усунення, то зараз нею займається велика кількість вітчизняних і зарубіжних фахівців практично у будь-якій сфері знання. Це робить практично неможливим здійснити хоча б поверхневий огляд усіх або принаймні більшості робіт, не говорячи вже про аналіз достовірності викладених у них відомостей й оцінку коефіцієнта корисної дії цих напрацювань, оскільки кожного дня кількість наукових публікацій зростає у геометричній прогресії. У ситуації інформаційного буму, що склалася в Україні та світі, вважаємо за доцільне згадати лише про науковий доробок творчого колективу фахівців НДІ ВПЗ, адже останніми, як зазначалося вище, за підтримки Національного фонду досліджень України виконується проєкт «Соціально-правові та кримінологічні наслідки поширення пандемій та шляхи їх усунення в Україні», що має конкретні цілі, завдання, базується на єдиній методології та ін. До згаданого творчого колективу входять: В. І. Борисов (керівник проєкту), В. С. Батиргареева, Євтеева Д. П., Каліліна А. В., Колодяжний М. Г., Шрамко С. С. За нетривалий час колективом підготовлено та видано матеріали панельної дискусії науково-практичного семінару «Використання технологій штучного інтелекту у протидії злочинності» (Харків, 2020), а також окремі статті, включаючи публікації в авторитетних міжнародних виданнях<sup>5</sup>.

<sup>1</sup> Carroll Chris 'Maryland Experts, Facebook Partner to Gather Global COVID-19 Symptom Data' (MarylandToday) <<https://today.umd.edu/articles/maryland-experts-facebook-partner-gather-global-covid-19-symptom-data-8d57d9ca-03f2-4bf6-be7a-4c337f690264>> (дата звернення 04.04.2021)

<sup>2</sup> Юревич А В, Юревич М А 'Социально-психологический контекст распространения коронавирусной инфекции' (2020) Психологическая газета <<https://psy.su/feed/8379/>> (дата звернення 04.04.2021); Ушаков Д В, Юревич А В, Нестик Т А, Юревич М А 'Социально-психологические аспекты COVID-19: результаты экспертного опроса российских психологов' (2020) 41 (5) Психологический журнал 5–17; Юревич А В, Ушаков Д В, Юревич М А 'COVID-19: Результаты второго экспертного опроса' (2020) 41 (6) Психологический журнал 78–85

<sup>3</sup> 'Дослідження: пандемія нової коронавірусної хвороби ставить нові виклики перед українцями' (UNDP Україна, 30 квітня 2020) <<https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/press-center/articles/2020/how-ukrainians-are-responding-to-the-new-challenges-of-COVID-19.html>> (дата звернення 31.03.2021)

<sup>4</sup> Ляшенко О 'Ставлення українців до вакцин проти COVID-19' (R&B Group) <<http://rb.com.ua/uk/blog-uk/omnibus-uk/stavlenja-ukrainciv-do-vakcin-proti-covid-19/>> (дата звернення 31.03.2021)

<sup>5</sup> Докладніше див.: Batorygareieva V S, Zaiarnyi O A, Shramko S S 'Prevention of the stigmatization of individuals in response to digital tracking (conceding COVID-19 issue)' (2020) LXXIII (12) Wiadomości Lekarskie 2715–2721; Batorygareieva V S, Kalinina A V, Babenko A M 'Suicide as an indicator of the public mental health in Ukraine (including period of COVID-19)' (2020) LXXIII (12) (II) Wiadomości Lekarskie 2743–2751; Батиргареева В С 'Основні напрями протидії поширенню дезінформації (на прикладі пандемії COVID-19)' (2020) 2 (33) Інформація і право 121–131; Батиргареева В С, Борисов В І,

Серія проведених із метою реалізації зазначеного вище проекту анкетувань серед пересічних громадян України, їх об'єднань та фахівців із відповідних галузей знань (медицина, санітарно-епідемічна безпека, економіка і фінанси, правоохоронна справа) стала важливим етапом роботи з обраної теми.

**Метою статті** є, по-перше, висвітлення та аналіз результатів опитування громадян України щодо наслідків пандемії COVID-19 та шляхів їх усунення, а також виявлення тих проблем, які породжені пандемією та потребують свого розв'язання вже найближчим часом; по-друге, оцінка можливостей інтернет-інструментарію для з'ясування суспільної думки з приводу тих чи інших питань.

**Виклад основного матеріалу.** Сьогодні існує чотири методи опитування: пошта, телефон, особисті інтерв'ю та електронні мережі<sup>1</sup>. Проте останнім часом набули поширення саме різного роду інтернет-опитування (он-лайн/web-опитування). Це стало можливим завдяки широкому доступу до Інтернет-мережі. Так, ще понад 15 років тому у західній соціології із посиланням на джерело National Statistics Omnibus Survey (2005) зазначалося, що якщо у 1998 р. лише 9 % дорослого населення Великої Британії мали доступ до Інтернету вдома, то у 2004 р. цей показник збільшився до 52 %, а на початок 2005 р. уже 59 % дорослого населення цієї країни користувалися Інтернетом<sup>2</sup>.

Інтернет-опитування – метод заочного опитування респондентів. Як справедливо наголошується у спеціальній літературі, до переваг використання зазначеного кількісного методу збору соціологічної інформації належать: висока швидкість збору даних; відсутність впливу інтерв'юера; широта охоплення предмета дослідження; організаційна гнучкість; суворі логіка опитування; використання більш складних опитувальників з аудіо- чи відеоматеріалами та графічними зображеннями<sup>3</sup>. Проте

існує й чимало недоліків таких опитувань, проведених за допомогою Інтернету. А. П. Казанжи із посиланням на В. Duffy et al. указує на такі з них, як відсутність репрезентативності; стихійність вибірки; неодноразова участь в опитуванні; відсутність даних про генеральну сукупність; навмисна фальсифікація даних; комунікативні проблеми<sup>4</sup>. У новітньому дослідженні, присвяченому порівнянню різних видів опитувань (онлайн-опитувань, так званих телефонних опитувань та інтерв'ю) Van Dat Trana та Lan Anh Luong (2020) дійшли висновку, що в цілому Інтернет-дослідження дозволяють залучити більш обізнану й орієнтовану з конкретного питання вибірку респондентів, ніж особисті опитування<sup>5</sup>. Тому недаремно нами було обрано саме такий метод збору необхідної інформації (Google Форма) щодо наслідків пандемії COVID-19 та шляхів їх усунення в Україні. Отже, у стислий строк нам вдалося зробити своєрідний інформаційний зріз із певної проблеми в усіх регіонах України.

В Інтернет-опитуванні взяли участь 79 % жінок та 21 % чоловіків. Як бачимо, таке співвідношення респондентів свідчить про те, що жінки в оцінці конкретної проблеми виявилися більш активною частиною населення України, ніж чоловіки. Проте така вибірка є валідною, адже надана інформація щодо ставлення до проблеми в цілому та окремих її аспектів, на наш погляд, не залежить від того, чи домінують у виборці, нехай і стихійно утвореної, жінки або чоловіки. Адже хворі серед самих респондентів, їх рідних і близьких, а так само знайомих зустрічаються незалежно від того, респондент якої статі надає відповідь на запитання. Крім того, етіологія розглядуваної хвороби та її прояви не корелюють зі статтю людини, оскільки коронавірус передається повітряно-крапельним шляхом. Тому не мають значення ані вік, ані стать, ані національність людини, у даному випадку такої людини, що бере участь в опитуванні.

Що стосується віку респондентів, то найактивнішою є група у віці від 30 до 44 років. Частка цієї групи складає 49,5 % проанкетованих осіб. До речі, 32,25 % всього населення України припадає на зазначений віковий діапазон<sup>6</sup>. Тому стихійно утво-

Євтеєва Д П, Калініна А В, Колодяжний М Г, Шрамко С С 'Поширення пандемії COVID-19 В Україні: соціально-правові та криміно логічні проблеми' (2020) 40 Питання боротьби зі злочинністю 9–22.

<sup>1</sup> McDonald, H, & Adam, S. 'A comparison of online and postal data collection methods in marketing research' (2003) 21(2) Marketing intelligence & planning 85–95.

<sup>2</sup> Duffy C, Smith K, Terhanian G, Bremer J 'Comparing data from online and face-to-face surveys' (2005) 47 (6) International Journal of Market Research 615 (P.615–639) <[http://www.ipsos-srsl.com/Download/Publication/235\\_comparing-data.pdf](http://www.ipsos-srsl.com/Download/Publication/235_comparing-data.pdf)> (дата звернення 31.03.2021)

<sup>3</sup> Казанжи А П 'Поняття і значення «ефекту від методу» в «mixed-mode» дослідженнях' (2015) 2 (27) Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки 77–8. (С. 73–81)

<sup>4</sup> Казанжи А П Так само див.: Duffy C, Smith K, Terhanian G, Bremer J

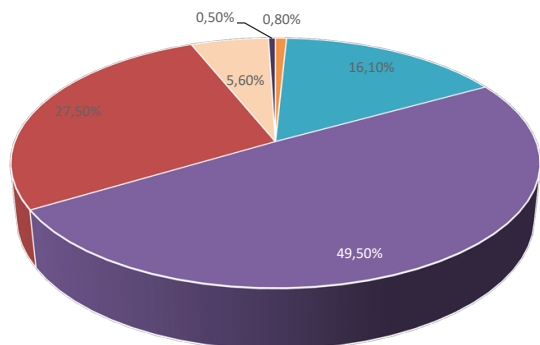
<sup>5</sup> Van Dat Trana and Lan Anh Luong. 'A study on comparing online, telephone and face to face surveys based on different sampling methods in coffee consumer in Vietnam' (2020) 10 Management Science Letters 671 (P. 665–674)

<sup>6</sup> Населення України за 2019 рік: Демографічний щорічник (Державна служба статистики України, 2020) 26–27

рена вибірка респондентів у цьому плані все ж таки корелює з віковим складом населення нашої країни. Ця та інші вікові категорії представлені у діаграмі 1.

Діаграма 1

**ВІК РЕСПОНДЕНТІВ**

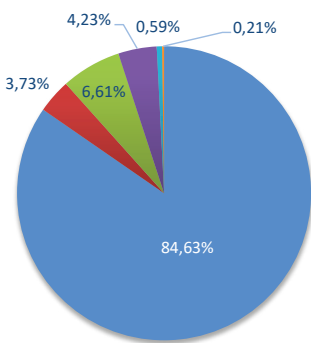


14-18 років 19-29 років 30-44 років 45-59 років 60-70 років понад 70 років

У запропонованому опитуванні взяли участь представники з різним рівнем освіти. Серед них найбільше осіб із вищою (84,63 %) або незакінченою вищою (4,23 %) освітою, що в цілому відбиває тенденцію до підвищення освітнього рівня населення України. Уявлення щодо розподілу респондентів за освітнім рівнем можна отримати із діаграми 2.

Діаграма 2

**ОСВІТА РЕСПОНДЕНТІВ**



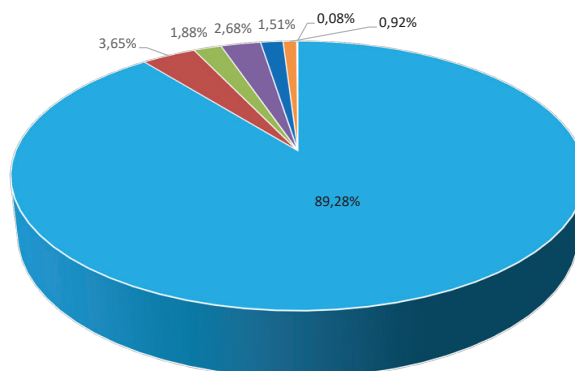
вища освіта повна загальна середня освіта професійна або професійно-технічна освіта неповна вища неповна середня учні

Що стосується такого соціально-економічного статусу осіб, які взяли участь в опитуванні щодо наслідків пандемії COVID-19 та шляхів їх усунення, як зайнятість, то до отриманих щодо цього показника результатів треба підготувати критично, оскільки вони не відбивають соціально-економічну структуру населення країни. Так, наприклад, за

нашими підрахунками в Україні на частку лише фізичних осіб-підприємців у 2019 р. припадало 6,6 % від усіх працездатних осіб<sup>1</sup>, незважаючи на кількість працівників, зайнятих у приватному секторі інших організаційно-правових форм господарювання. У нашій же виборці таких осіб виявилось у три з половиною рази менше (1,88 %). Крім того, ще у 2014 р. стверджувалося, що у приватній власності перебуває приблизно 55 % основних фондів країни<sup>2</sup>. Натомість, про належність до державного сектору економіки зазначили 59,28 % респондентів, що виглядає явним дисбалансом на тлі сучасного соціально-економічного розподілу населення України.

Діаграма 3

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ СТАТУС РЕСПОНДЕНТІВ**



працюють у державному секторі працюють у приватному секторі фізична особа-підприємець пенсіонер студент (учень) безробітний інше

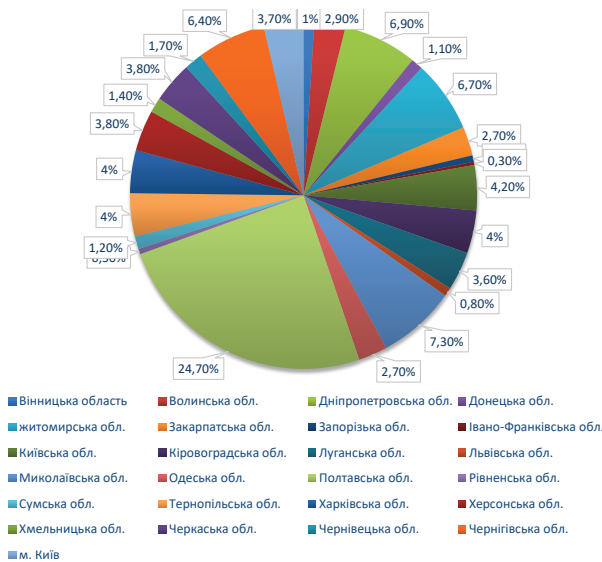
Регіональним зрізом під час висвітлення проблеми охоплено, як уже зазначалося, всі області України, за виключенням Автономної Республіки Крим та непідконтрольних Україні районів Донецької і Луганської областей. При цьому найбільш активними виявилися жителі Полтавської, Миколаївської, Дніпропетровської, Житомирської та Чернігівської областей. До того ж представництво у виборці перелічених областей відбиває активність населення фактично всіх основних регіонів України.

<sup>1</sup> 'Працюючі в Україні. Частина 1' (кваліфікаційна мапа України) [http://www.futureskills.org.ua/ua/news/33#:~:text=За%20даними%20Пенсійного%20фонду%20України,47%2C6%25\)%20-%20чоловіки.](http://www.futureskills.org.ua/ua/news/33#:~:text=За%20даними%20Пенсійного%20фонду%20України,47%2C6%25)%20-%20чоловіки.) (дата звернення 03.04.2021)

<sup>2</sup> Гудзеляк І, Гудзеляк А 'Приватний сектор і розвиток підприємництва в Україні' (2014) 14 Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Економічна та соціальна географія 100 (С. 99–105



Діаграма 4  
РЕГІОН ПРОЖИВАННЯ РЕСПОНДЕНТІВ

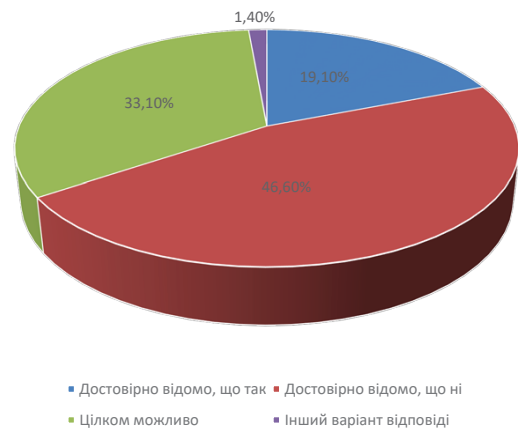


Напевно, та чи інша проблема змушує людину якомога сильніше замислюватися над неї, якщо людина зіштовхнулася з проблемою особисто. Всі ми пам'ятаємо протести у Нових Санжарах (Полтавська область) у лютому 2020 р., причиною яких стало рішення Уряду розмістити у місцевому шпиталі Національної гвардії людей, евакуйованих із китайського міста Ухань, в якому на той час знаходився епіцентр хвороби<sup>1</sup>. На той час можливість зараження пересічним громадянином сприймалася як щось екстраординарне. Люди готові були вдатися до крайніх заходів, аби не допустити знаходження поряд із ними хворих на COVID-19. Проте через нетривалий час ця хвороба стала сприйматися як «звичайне» явище, коли знаходження, припустимо, у трудовому колективі явно хворої людини частіше за все перестало викликати з боку інших взагалі будь-яку реакцію. З огляду на це, проводячи наше дослідження, ми вирішили з'ясувати, скільки респондентів або їх рідних чи близьких їм осіб хворіли на COVID-19. Але тут треба зробити одне застереження: в такому опитуванні насамперед зацікавлені ті, хто із відповідною проблемою вже обізнаний на власному досвіді. Тому відповіді на це запитання мають орієнтовний характер. Принаймні інформацію про кількість хворих та їх питому вагу стосовно населенні країни у цілому можна отримати з офіційних джерел МОЗ України на дату проведення дослідження. Повертаючись до отриманих результатів, зазначимо, що п'ята частина

<sup>1</sup> 'Протести в Нових Санжарах' (Вікіпедія) <[https://ru.wikipedia.org/wiki/Протесты\\_в\\_Новых\\_Санжарах](https://ru.wikipedia.org/wiki/Протесты_в_Новых_Санжарах)> (дата звернення 30.03.2021)

респондентів констатувала факт перенесеного захворювання (19,1 %). Ще 33,1 % висловили непевненість у відсутності в них хвороби.

Діаграма 5  
ФАКТ ЗАХВОРЮВАННЯ РЕСПОНДЕНТІВ АБО ЇХ РОДИЧІВ ЧИ БЛИЗЬКИХ ОСІБ НА COVID-19



Логічним продовженням попереднього запитання стала спроба з'ясувати ставлення до карантинних обмежень, викликаних боротьбою з пандемією COVID-19. Опитування виявило, що понад третью чверть респондентів (77,5 %) у цілому дотримуються правил карантину. Ще 22,2 % зазначили, що дотримуються цих правил частково, тобто якісь заходи безпеки респондентами виконуються, а якимись вони нехтують. Такий вибірковий підхід залежить від конкретної ситуації. Так, чимало респондентів пояснили, що, наприклад, у громадському транспорті у час-пік вони надягають захисні маски, а на робочому місці цих правил не дотримуються. Натомість 0,3 % тих, хто надав відповіді, заявили, що вони взагалі не дотримуються будь-яких карантинних обмежень.

Діаграма 6  
СТАВЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ ДО КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ, ВИКЛИКАНИХ БОРТЬБОЮ З ПАНДЕМІЄЮ COVID-19



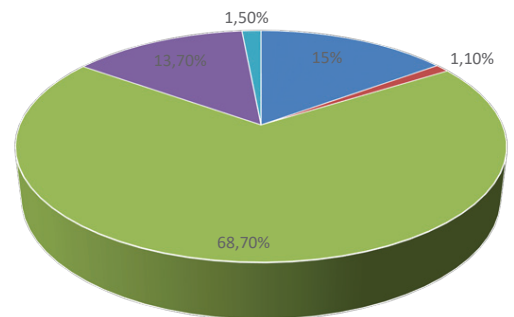
Але, як свідчить світова історія розповсюдження епідемій, навіть однієї людини достатньо, щоб поширилася небезпечна інфекційна хвороба. Із цього приводу підготовлено чимало публікацій, в яких описуються джерела захворювань та можливі шляхи поширення небезпечних хвороб завдяки установленню так званого нульового пацієнта (patient zero), або індексного випадку, тобто першого зареєстрованого пацієнта в межах епідемії захворювання чи першого пацієнта, включеного до епідеміологічного дослідження, що заразився на певну хворобу<sup>1</sup>.

На наш погляд, отримані показники цілком релевантні, оскільки відповідні правила стосуються всіх без будь-якого виключення. Єдине, що у цьому зв'язку можна констатувати: правова культура населення України недостатньо висока, що призводить до зниження ефективності будь-яких протиепідемічних заходів. У подібній ситуації незабаром виявилось запитання про ставлення респондентів до осіб, які порушують карантинні заходи. Отже, дослідження показано, що переважна частина українських громадян (68,7 %) негативно ставлять до ситуацій порушення з боку інших осіб карантинних правил, однак зовні своє обурення ніяким чином не виявляють, пасивно спостерігаючи за такими фактами або намагаючись на відстані триматися від таких осіб. Ще 15 % респондентів узагалі нейтрально ставляться до подібних випадків, навіть не акцентуючи на цьому увагу, вважаючи, що це особиста справа кожного – дотримуватися або ні відповідних правил. І тільки у 13,7 % опитаних негативне ставлення не обмежується мовчазним осудом. Вони, зокрема, роблять зауваження порушникам карантинних правил із приводу відсутності захисних масок, просять дотримуватися соціальної дистанції, проводять роз'яснювальну роботу, звертаються до правоохоронних органів із приводу порушення правил карантину органами, установами,

підприємствами, окремими особами, закупають антисептичні засоби за власні кошти та просять користуватися ними та ін. Набуває ознак нігілізму поведінка тих респондентів, які підтримують інших осіб у відмові від дотримання карантинних заходів (1,1 %), пояснюючи свою позицію, наприклад, тим, що подібні обмеження є порушенням прав людини, що заходи, які вживаються державою, є даремними, або пояснюючи це тим, що в їх оточенні ніхто не дотримується карантинних правил. Є й такі, що пов'язують свою відмову від дотримання установлених на час карантину обмежень із намаганням зберегти бізнес. Ще 1,5 % респондентів зазначили, що в різних ситуаціях діють по-різному.

Діаграма 7

### СТАВЛЕННЯ РЕСПОНДЕНТІВ ДО ОСІБ, ЯКІ ПОРУШУЮТЬ КАРАНТИННІ ЗАХОДИ



- нейтрально
- підтримують інших осіб у відмові від дотримання карантинних заходів
- негативно, але ззовні не виявляють своє ставлення
- негативно, намагаючись усунути порушення
- інше

Дуже важливою є думка українських громадян із приводу достатності карантинних заходів, запроваджених у державі для зупинення подальшого поширення пандемії COVID-19. Адже від цього, у тому числі, залежить і їх ставлення до необхідності суворо дотримуватися карантинних заходів. Примітно, що українське суспільство у своїй думці із цього питання розкололося надвоє. Майже порівну тих, хто висловив діаметрально протилежні точки зору.

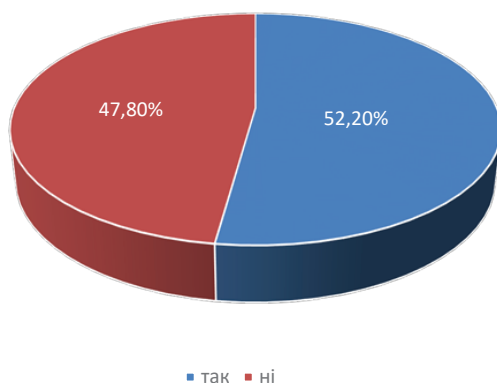
У тих, хто негативно відповів на це запитання, цікаво було дізнатися про ті заходи, яких треба вжити, аби покращити епідемічну ситуацію у країні. І тут у дослідників з'явилася можливість проаналізувати розлогу палітру думок небайдужих громадян. У цілому всі запропоновані заходи доцільно поділити та основні та супутні (або допоміжні), тобто заходи, що у той чи інший спосіб підтримують реалізацію основних. Найчастіше як

<sup>1</sup> Докладніше див.: Giesecke Johan 'Primary and index cases' (2014) 384 (9959) The Lancet journal 2024; Auerbach D M, Darrow W W, Jaffe H W, Curran J W 'Cluster of cases of the acquired immune deficiency syndrome. Patients linked by sexual contact' (1984) 76 (3) The American journal of medicine 487–492; Stevens, C E et al. 'Human T-cell lymphotropic virus type III infection in a cohort of homosexual men in New York City' (1986) 255 Journal of the American Medical Association 2167–2172; McKay RA '«Patient Zero»: the absence of a patient's view of the early North American AIDS epidemic' (2014) 88 Bulletin of the History of Medicine 161–194; Worobey M, Watts T D, McKay R A, Suchard M A, Granade T et al. '1970s and 'Patient 0' HIV-1 genomes illuminate early HIV/AIDS history in North America' (2016) 3 (539) (7627) Nature 98–101; та ін.

основні заходи пропонувалося запровадити повний локдаун із припиненням міжміського і міждержавного транспортного сполучення (особливо на період свят), комендантську годину, карантин вихідного дня (із закриттям навіть аптек і продуктових магазинів), температурний скринінг; безкоштовне тестування всіх громадян та іноземців, що перебувають на території України, принаймні у віці від 12–14 років, та періодичне тестування осіб, що спілкуються з громадянами при здійсненні службових обов'язків; контроль за кількістю людей, що перебувають одночасно у приміщеннях; здійснення ретельної дезінфекції приміщень, вулиць, транспортних засобів загального користування, а не її імітація; безкоштовне лікування хворих на COVID-19, та вакцинація; ізоляція контактних і хворих людей із посиленням відповідальності останніх щодо можливого зараження оточуючих; якомога ширше запровадження дистанційної форми роботи; закриття всіх розважальних закладів на час пандемії; установлення спеціального часу відвідування магазинів літніми людьми; припинення роботи супермаркетів та відкриття так званих МА-Фів; позбавлення пенсіонерів пільгового проїзду і навіть примусова ізоляція вдома людей літнього віку та людей, які за здоров'ям входять до групи ризику; обмеження пересування тих осіб, яким не потрібно добиратися до місця роботи; безоплатна видача масок, рукавичок та антисептиків населенню країни на кшталт країн Європи, Китаю, США; суворе дотримання регламенту перевезення пасажирів громадським транспортом у час пік та ін. Згадали респонденти й про спеціальні мобільні застосунки, пропонуючи за їх допомогою відслідковувати хворих, які покидають свою оселю.

Діаграма 8

#### ЧИ Є ДОСТАТНІМИ КАРАНТИННІ ЗАХОДИ, ЗАПРОВАДЖЕНІ В УКРАЇНІ, ДЛЯ ЗУПИНЕННЯ ПОШИРЕННЯ ПАНДЕМІЇ COVID-19?



Як бачимо, у цьому переліку йдеться як про введення додатково нових заходів, так й про посилення карантинної дисципліни стосовно дотримання тих заходів, що вже є. Водночас українськими громадянами запропоновано низку заходів, які нами визначено як супутні, або допоміжні. Серед таких, зокрема, названі; принципове застосування штрафних санкцій за недотримання режиму карантину та доведення інформації про штрафи до населення через ЗМІ й інші канали зв'язку; запровадження страхової медицини та соціальної підтримки медиків, вчителів, публічних службовців, військовослужбовців, дітей тощо; модернізація лікарень; зменшення опору української громади з приводу введення додаткових карантинних обмежень; розробка дієвої державної програми щодо боротьби із пандемією COVID-19 та її наслідками, яка б передбачала економічно обґрунтовані, рішучі заходи із визначенням конкретного результату; «переусвідомлення ситуації із захворюванням і надання можливості вести інформаційну роз'яснюючу кампанію фахівцями-вірусологами, а не представниками PR»; розподіл коштів із фонду по боротьбі з гострою респіраторною хворобою COVID-19 належним чином і введення податку «на боротьбу з пандемією»; відновлення в державі діяльності санітарно-епідемічної служби; тощо.

У контексті перелічених заходів, спрямованих на покращення в Україні епідемічної ситуації, хотілося б навести в оригіналі кілька відповідей респондентів:

*«Я працюю у соціальній сфері. За службовим обов'язком один раз на тиждень маю відвідувати соціально незахищені сім'ї. Із засобів індивідуального захисту маю лише одноразові маску і рукавички, які, до речі, придбала за власний рахунок. У теперішній час у сім'ях моїх клієнтів багато хворих, але ж вони не звертаються до лікаря через брак коштів або просто через лінь. Проводжу з ними бесіди на цю тему, але вони нехтують рекомендаціям. Отже, я жертвую своїм здоров'ям та здоров'ям своїх рідних (маю маленьку дитину). Однак я повинна відвідувати ці сім'ї, не змінюючи ритму своєї роботи. Гадаю, якщо карантин, то він має бути для всіх, у тому числі й для мене...».*

*«Я б приділив більше уваги інформуванню населення щодо чітких дій при перших ознаках хвороби. На мій погляд, сьогодні не існує чітко налагодженого механізму дій. Люди вимушені у перші дні прояву хвороби шукати ліки, які в телефонному режимі назначив лікар, робити тести, бігати в паніці, шукаючи, де б зробити КТ*

(комп'ютерна томографія – примітка В. Б.) і таке інше, продовжуючи при цьому інфікувати багатьох людей. У районних поліклініках кабінети, де приймають хворих із температурою, знаходяться в тих самих місцях, в яких перебувають люди, ще не інфіковані, і у такий спосіб наражають на небезпеку здорових людей».

Ці відповіді є ще одним свідченням того, що чимало пересічних громадян відповідально й вдумливо ставляться до ситуації із пандемією в нашій країні та знають цю ситуацію, образно кажучи, зсередини. Разом із тим є й занепадницькі настрої, на кшталт «пізно щось робити», «заходи потрібно було запроваджувати ще на початку епідемії», «все марно – перехворіємо всі».

Щоб розібратися, з чим можуть бути пов'язані такі настрої, доцільно проаналізувати відповіді на запитання про те, що найбільше за все хвилює українських громадян у сучасних умовах поширення пандемії. Загалом відповіді були цілком передбачуваними. Із запропонованого переліку можливих відповідей на це запитання абсолютна більшість респондентів обрала такі позиції: хвилювання за здоров'я рідних та близьких (88,1 %); хвилювання з приводу власного здоров'я (61,2 %); нестача або відсутність в Україні дієвих ліків від коронавірусу (43,6 %); тривога з приводу матеріального благополуччя родини (37 %); хвилювання за стан здоров'я населення в цілому (35,5 %). Так само значущою є питома вага тих респондентів, що відчувають внутрішні переживання через поширення епідемії (17,6 %). Ще 13 % стурбовані внаслідок можливої продовольчої кризи. Інколи респонденти на запропоноване запитання надавали неформалізовані відповіді, намагаючись якомога повніше пояснити, в чому криються їх побоювання. Наприклад, висловлено думку, що карантинні заходи мають суттєвий негативний вплив не лише на економіку країни, а й на психічне здоров'я громадян, доказом чого є помітне збільшення випадків суїциду. Дійсно, у 2020 р. рівень суїциду в Україні збільшився; 7 654 особи у 2020 р. вчинили самогубство<sup>1</sup>, що на 23,7 % більше порівняно із 2019 р.<sup>2</sup> Раніше автором цієї статті у співавторстві з іншими вченими (А. В. Калініна, А. М. Ба-

бенко) вже зазначалося, що на додаток до основних факторів вчинення самогубств (психічні захворювання, депресивні розлади тощо) під час пандемії COVID-19 виникла низка додаткових факторів, що підвищують ризик суїциду як серед осіб, схильних до нього, так і серед населення загалом<sup>3</sup>. Так само у відповідях респондентів звучала стурбованість із приводу незадовільного стану української системи охорони здоров'я. Вказувалося, зокрема, на бюрократизм у медичних закладах, погану забезпеченість сучасним медичним обладнанням та лікувальними засобами, недостатні знання медичних працівників, як боротися із хворобою, і, як наслідок, нездатність національної системи охорони здоров'я витримати навантаження із прийому хворих на COVID-19. Стурбовані українські громадяни і з приводу відсутності профільних лікарень та кваліфікованих кадрів у районних центрах, а також із приводу не розробленості дієвих протоколів лікування, недивлячись на величезний штат профільних науково-дослідницьких інститутів, та нез'ясованості віддалених наслідків перенесеного захворювання, процедури вакцинації та якості самої вакцини. Окремо слід наголосити на стурбованості пересічних громадян рівнем освіти і професійної підготовки в умовах тривалого дистанційного навчання під час запровадження карантинних заходів, що виключає можливість отримання повноцінної освіти. Навіть говорять про нове «втрачене покоління». Разом із тим у тривожній риторичі звучать ноти стурбованості про стан дотримання в країні прав і свобод людини, що навряд чи є можливим у ситуації недостатнього розуміння таких з боку самих громадян, які вимушені перебувати фактично в нових для себе соціальних умовах, пов'язаних із карантинним періодом. До цього слід додати й стурбованість щодо реакції української влади, яка не знає, що і як робити, постійно змінюючи «коронавірусну» стратегію заходів подолання хвороби. Також респонденти наголосили на поширенні в Україні неправдивої статистичної інформації щодо стану справ із боротьбою з COVID-19. І лише одиниці висловилися про те, що їх нічого не хвилює в ситуації, що склалася. Навпаки, стверджують, що з'явилася більше часу для роздумів, реалізації ідей, можливостей.

Логічним продовженням відповідей на попереднє запитання є оцінки респондентами свого психологічного стану порівняно з докарантинним періодом. Є обнадійливим, на наш погляд, фактом, що

<sup>1</sup> 7 654 українця покончили життя самоубійством в 2020 (инфографика) (ФОКУС, 29 января 2021) <<https://focus.ua/ukraine/473181-7654-ukrainca-pokonchili-zhizn-samoubiystvom-v-2020-infografika>> (дата звернення 06.04.2021)

<sup>2</sup> Природний рух населення України за 2019 рік: статистичний збірник (Державна служба статистики України, 2020) 82

<sup>3</sup> Batorygareieva V S, Kalinina A V, Babenko A M

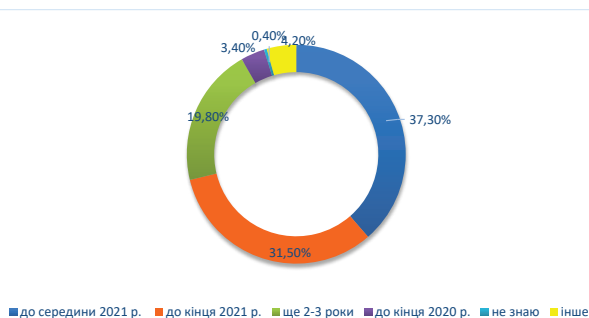


у 39,9 % респондентів психологічний стан не змінився. Водночас 30,1 % у цілому відчувають себе пригнічено. Причому відтінки тривоги варіюються від емоційного вигорання до відверто агресивного ставлення до оточуючих. Чимало українців пов'язують такий пригнічений стан із цілком конкретними причинами. Так, у 15,6 % респондентів психологічний стан зумовлюється постійним емоційним напруженням через страх захворіти, у 11 % – через введення у країні карантинних заходів; у 2,2 % цей стан пояснюється тривогою через економічний спад, невідомість того, що чекає населення України у майбутньому, обмеження пересування простором, байдужість населення і невиконання карантинних правил та ін. Цілком очевидно, що перелічені «відтінки» тривог можуть характеризувати стан однієї людини в будь-якій комбінації. Разом із тим у 1,2 % респондентів психологічний стан порівняно з до-карантинних періодом навіть поліпшився. Інколи респонденти пов'язували це з тим, що вони вже перехворіли на COVID-19.

Сьогодні всіх турбує питання, скільки часу триватимуть карантинні заходи через COVID-19? У цьому аспекті отримані нами відповіді сьогодні слід розглядати, так би мовити, в ретро-ракурсі, але на час проведення дослідження вони мали характер прогнозних.

Діаграма 9

**ЧАС, ЯКИЙ ТРИВАТИМУТЬ  
КАРАНТИННІ ЗАХОДИ**



Відповідаючи на це запитання, деякими респондентами (особливо тими, хто не визначився із часом завершення карантинних заходів) робилася примітка щодо обставин, від яких залежатиме час тривання цих заходів. Так, тривалість карантинних заходів у країні респондентами ставилася у залежність від настання інших умов, як-от: завершення пандемії; початок вакцинації, у т.ч. примусової; вироблення колективного імунітету; проведення масових протестних акцій на підтримку припинення карантину; новий перерозподіл олігархатом засобів виробництва та природних ресурсів і зникнення політичної та економічної доцільності про-

довження карантину; впевненість медицини у відсутності загрози майбутніх наслідків, та ін.).

Щоб зрозуміти, наскільки об'єктивну інформацію про поширення пандемії в Україні та за кордоном отримують громадяни, ми з'ясували джерела, до яких останні звертаються. Так, найчастіше необхідну інформацію респонденти отримують зі ЗМІ (телебачення, радіо, друкована преса). На їх частку припадає 63,9 % від усіх опитаних. Офіційними каналами Всесвітньої організації охорони здоров'я, МОЗ України в соціальних мережах та месенжерах користуються 46,2 % українців. До інформаційних порталів новин в Інтернеті звертаються 34,2 %. У свою чергу, офіційними сайтами МОЗ України та Національної служби здоров'я України послуговуються 32,2 % респондентів. Як головне джерело інформації знайомих, друзів, колег розцінюють 21,6 % осіб, що взяли участь в опитуванні. На інші різновиди джерел інформації вказали 1,93 % (офіційні сайти РНБО України, університету Джона Хопкінса та інших установ; безпосередньо в лікарні чи поліклініці, де працюють респонденти, або зі службових документів та ін.). Сумарно кількість наданих відповідей перевищує 100 %. Це пояснюється тим, що респонденти могли одночасно користуватися кількома джерелами інформації.

Для порівняння наведемо дані дослідження, що проводилося у квітні 2020 р. Київським міжнародним інститутом соціології на замовлення Програми розвитку ООН (ПРООН) «Права людини для України»<sup>1</sup>.



**Рис. 1** Джерела інформації про нову корона вірусну хворобу COVID-19<sup>2</sup>

<sup>1</sup> 'Дослідження: пандемія нової коронавірусної хвороби ставить нові виклики перед українцями' (UNDP Україна, 30 квітня 2020) <<https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/articles/2020/how-ukrainians-are-responding-to-the-new-challenges-of-COVID-19.html>> (дата звернення 10.04.2021)

<sup>2</sup> 'UNDP Україна' <[www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/articles/2020/how-ukrainians-are-responding-to-the-new-challenges-of-COVID-19.html](http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/articles/2020/how-ukrainians-are-responding-to-the-new-challenges-of-COVID-19.html)> (дата звернення 10.04.2021)

На повноту інформації про конкретну ситуацію з поширенням коронавірусної хвороби, звісно ж, впливає можливість всіх бажаючих зробити необхідне тестування. Тому недаремно під час опитування було поставлено запитання про те, чи завжди людина має можливість зробити необхідні аналізи, адже ціна цих досліджень для соціально незахищених громадян у комерційних медичних лабораторіях є значною. Відповідь на це запитання є важливою ще й тому, що, користуючись, так би мовити, нагодою, лабораторії сьогодні пропонують чимало дороговартісних «ковідних» аналізів, які, показуючи загальний стан організму, тим не менш не дають точної відповіді на головне запитання: «чи хворіє особа на COVID-19?»

Діаграма 10

### ДОСТУПНІСТЬ ТЕСТУВАННЯ НА COVID-19 В УКРАЇНІ



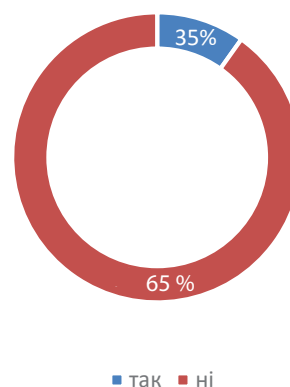
Як показало опитування, чимало респондентів (27,3 %) резонно заявили, що такі тести цілком доступні, оскільки держава надає можливість зробити його навіть безкоштовно. Інша справа, що для цього треба звертатися до державних медичних закладів, із лікарями яких укладена угода на обслуговування пацієнта, або перебувати на стаціонарному лікуванні у лікарнях державної (комунальної) форми власності. Ще 20,2 % відповіли, що необхідні тести можна зробити за власні кошти. Проте 37,3 % опитаних впевнені, що для пересічного громадянина такі тест недоступні. Ще 15,2 % так само констатували про недоступність послуги з тестування, однак не зазначаючи про причину такої недоступності.

З огляду на тяжкий перебіг хвороби і можливі ускладнення від неї, а так само значний відсоток летальних випадків при захворюванні на COVID-19 важливо було з'ясувати, чи розраховують україн-

ські громадяни на доступність, а фактично на результативність медичної допомоги? На жаль, більшість респондентів відповіла, що медична допомога хворим на COVID-19 або тим, хто має схожі симптоми (до підтвердження діагнозу), є недоступною.

Діаграма 11

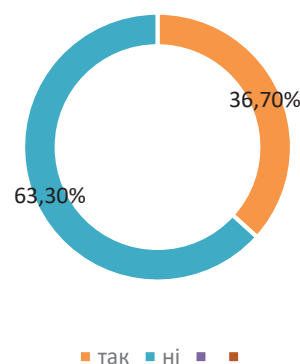
### ДОСТУПНІСТЬ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ У ВИПАДКУ ПІДОЗРИ АБО ХВОРОБИ НА COVID-19



Напевно, цим фактом частково й пояснюється намагання громадян обмежувати контакти навіть з тими, хто вже перехворів на COVID-19.

Діаграма 12

### ОБМЕЖЕННЯ КОНТАКТІВ З ОСОБАМИ, ЯКІ ПЕРЕХВОРИЛИ НА COVID-19



Зважаючи на здатність вірусу передаватися повітряно-крапельним шляхом, а так само через його потрапляння на поверхні предметів із подальшим занесенням до очей, рота або носу, будь-яке скупчення людей впливає на стан поширення хвороби у суспільстві. Тому респондентам ставилося запитання про ті масові події в Україні, що, на їх думку, вплинули на поширення коронавірусної хвороби. Так, 79,2 % із них зазначили, що на погіршення епідемічної обстановки в країні вплинули масові розважальні заходи; 62,1 % вказали

на масові заходи, які організовувалися перед виборами до місцевих органів влади та місцевого самоврядування восени 2020 р. (передвиборча кампанія); 52,9 % осіб, що взяли участь в опитуванні, вказали на масові акції (протестні акції, флешмоби і т.п.); 42,4 % згадали про релігійні зібрання у культових спорудах, на які збирається чимало людей; 38,9 % впевнені, що на подальше поширення вірусної хвороби вплинуло скупчення людей під час голосування на місцевих виборах (2020); на думку 22,9 % однією із причин стало проведення спортивних змагань. Проте респонденти мають рацію, зазначив, що поширенню хвороби сприяє так само скупчення людей у транспорті та на його зупинках, у супермаркетах і будь-яких закладах, де одночасно перебуває чимало людей. Під час аналізу причин подальшого поширення COVID-19 респонденти вказували й на елементарне недотримання санітарних норм (особливо з боку хворих на COVID-19) та безкарність за це, продовження роботи навчальних закладів, дитячих садочків, скупчення людей у чергах до лікаря, відсутність практики розслідування так званих контактних історій, несвоєчасне тестування та тривале очікування його результатів, відмову лікарів призначити тести при зверненні пацієнтів, розкрадання коштів із фонду по боротьбі з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, та її наслідками, несвоєчасне вживання відповідних заходів владою тощо. Разом із тим серед респондентів зустрічалися й випадки суцільного невігластва, коли стверджувалося, що масові заходи на стан пандемії узагалі не впливають<sup>1</sup>.

Розуміючи небезпечність ситуації, респондентам було запропоновано запитання щодо їх ставлення до запровадження жорсткого карантину з метою боротьби із COVID-19. Є примітним, що переважна частина респондентів цілком згодна або схильється до необхідності запровадження заходів жорсткого карантину.

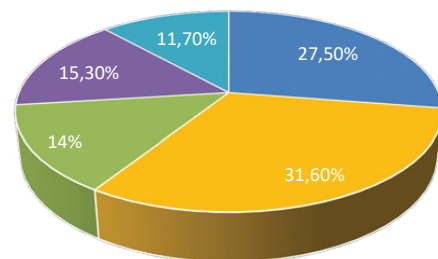
У цьому зв'язку цікаво було дізнатися про те, які карантинні заходи у розумінні респондентів є жорсткими. На думку 59,8 % респондентів, як жорсткі слід розцінювати карантинні заходи, що були введені в Україні навесні 2020 р. Нагадаємо, йшлося про заходи, запроваджені, зокрема, постановами Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211, 16 березня 2020 р. № 215,

<sup>1</sup> Примітка. Сума показників перевищує 100 %, оскільки респондентами могло вказуватися одразу на кілька позицій.

2 квітня 2020 р. № 255 та ін.<sup>2</sup> Ще 39,9 % такими заходами вважають закриття державних кордонів; 36,4 % опитаних вказали на дистанційне навчання школярів та студентів. Обмеження пересування по вулицях населеного пункту у певні години («комендантська» година) є жорсткими заходами для 34,6 %; обмеження руху транспорту (громадського та приватного) – для 33,3 %. Ще 31 % вказали як на жорсткі заходи оголошення у країні надзвичайної ситуації; 16,4 % – введення режиму «карантин вихідного дня»; 2,85 % – інше (наприклад, вказувалося на посилення штрафних санкцій)<sup>3</sup>.

Діаграма 13

### СТАВЛЕННЯ ДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЖОРСТКОГО КАРАНТИНУ ДЛЯ БОРТЬБИ З COVID-19



■ так ■ скоріше так ■ ні ■ скоріше ні ■ важко відповісти

Фактично більшість із перелічених респондентами заходів комплексно застосовувалася ще навесні 2020 р. І з того часу ми постійно перебуваємо в режимі застосування жорстких карантинних заходів.

Від розуміння того, які карантинні заходи є жорсткими, а тому й необхідними, дослідники перейшли до наступного запитання: введення яких заходів є гостро необхідними для покращення епідемічної ситуації в Україні, що склалася на момент проведення опитування? Дослідниками попередньо був запропонований перелік можли-

<sup>2</sup> Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211 Офіційний вісник України. 2020. № 23. ст. 296; Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211: постанова Кабінету Міністрів України від 16 березня 2020 р. № 215. Офіційний вісник України. 2020. № 27. ст. 994; Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211: постанова Кабінету Міністрів України від 2 квітня 2020 р. № 255. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-vnesennya-zmin-do-postanovi-kabinetu-ministriv-ukrm020420ayini-vid-11-bereznya-2020-r-211>. (дата звернення 10.04.2021)

<sup>3</sup> Примітка. Сума показників перевищує 100 %, оскільки респондентами могло вказуватися одразу на кілька позицій.

вих відповідей на це запитання. Отже, переважна більшість респондентів зазначила про гостру необхідність проведення вакцинації населення від коронавірусної хвороби в якомога стисліше строки (43,7 %) та введення карантинних заходів, що застосовувалися в Україні навесні 2020 р. – 41,4 %. Нагадаємо, в останньому випадку йшлося про комплекс заходів, як-от: заборони відвідування закладів освіти її здобувачами, проведення всіх масових (культурних, розважальних, спортивних, соціальних, релігійних, рекламних та інших) заходів, у яких бере участь понад 10 осіб, роботи суб'єктів господарювання, яка передбачає приймання відвідувачів, регулярних та нерегулярних перевезень пасажирів автомобільним транспортом у приміському, міжміському внутрішньообласному і міжобласному сполученні, перевезення пасажирів метрополітенем та залізничним транспортом в усіх видах внутрішнього сполучення та ін. Так само чимало респондентів висловилися за необхідність повернення до дистанційного навчання школярів і студентів (28,6 %) та повне закриття державних кордонів (27 %). На обмеження можливості пересування громадян по вулицях населеного пункту у певні години («комендантська» година) та обмеження руху транспорту (громадського та приватного) вказали відповідно 18,3 % і 12,8 % опитаних. Також висловлювалися пропозиції щодо введення режиму «карантин вихідного дня» (15,8 %) та оголошення надзвичайної ситуації (11,6 %). Цікавою, на наш погляд, є пропозиція щодо введення загальнодержавного (4,1 %) та місцевого (2,4 %) збору на боротьбу з COVID-19. Є й такі респонденти, які вважають, що не потрібно вживати ніяких карантинних заходів (1,5 %). Свою думку вони пояснювали, зокрема, тим, що подібні заходи суперечать Конституції України, є «знуцанням» з народу, раніше вони вже виявилися недовірливими або втрачено час з їх запровадженням. Так само стверджувалося, що надійним захистом людей від коронавірусної хвороби є вироблення колективного імунітету. Тут наведемо думки респондентів:

*«<Продовжувати> жити, як і жили раніше. Це не питання часу, COVID-19 стане такою самою хворобою, як звичайний грип, ангіна і т. д. Із цим потрібно змиритися, не видумувати різні карантини, не придумувати своїми діями дрібних підприємців. Дати людям спокійно жити і заробляти».*

*«Вважаю, що всі заходи, пов'язані з карантинном, є безглуздими та лише знищують економіку».*

Водночас у виборці виявилось чимало й тих, хто запропонував свій варіант відповіді (5,8 %). Так, наприклад, респондентами наголошувалося, що вкрай необхідними є такі заходи, як відстеження контактів та ізоляція хворих і навіть контактних осіб, інформування населення про те, як реагує на віруси імунна система та як їй допомагати, закриття дитячих садочків, забезпечення громадян масками та засобами дезінфекції за рахунок держави, забезпечення лікарень всім необхідним для надання кваліфікованої та своєчасної допомоги хворим з обов'язковим безкоштовним тестуванням населення; карантин для осіб, що прибули із-за кордону; боротьба із розповсюдженням фейкових новин; суворий контроль за витрачанням коштів із фонду по боротьбі з гострою респіраторною хворобою COVID-19; обмеження контактів осіб, що входять до групи ризику (мають певні захворювання, похилого віку та ін.), з одночасним відновленням звичайного ритму життя для всіх інших і т. д. Знов зауважимо, що сумарно кількість наданих відповідей перевищує кількість учасників опитування.

Вельми важливим уявляються відповіді на запитання про те, на кого має покладатися нагляд за дотриманням карантинних заходів та обов'язок притягнення до відповідальності осіб, що їх порушують. Отримані відповіді демонструє діаграма 12.

Діаграма 14

**СУБ'ЄКТИ, НА ЯКІ МАЄ ПОКЛАДАТИСЯ НАГЛЯД ЗА ДОТРИМАННЯМ КАРАНТИННИХ ЗАХОДІВ ТА ОБОВ'ЯЗОК ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСІБ, ЩО ЇХ ПОРУШУЮТЬ**





Інколи респонденти вказували одразу на всі одразу або кілька суб'єктів у різних комбінаціях, в обов'язки яких ставився б нагляд за дотриманням карантинних заходів. Серед інших суб'єктів вказувалося на Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Державну прикордонну службу. Слід зазначити, що деякі респонденти висловлювалися за відновлення діяльності Державної санітарно-епідеміологічної служби України, ліквідація якої відбулася у березні 2017 р.

Останнім часом все частіше кажуть, що світ ніколи вже не буде таким, як раніше. У цьому зв'язку під час опитування респондентам були поставлені відповідні запитання. При цьому постало цікаве завдання, а саме: перевірити гіпотезу про те, що введення карантину в Україні та світі може мати не лише негативні наслідки, а й певні переваги. І дійсно – лише третина респондентів (35,9 %) висловилися, що немає ніяких переваг. Разом із тим 41,9 % зауважили, що введення карантинних обмежень сприяє розвитку комунікації за допомогою цифрових технологій. Ще 32,9 % побачили переваги, пов'язані з освітньою діяльністю, як-от: відкриття онлайн-доступу до бібліотечних фондів, відкриті лекції науковців в онлайн-форматі. У свою чергу, 30 % респондентів розцінюють як перевагу в ситуації, що склалася, розвиток культурної сфери (відкриття онлайн-експозицій музеїв, доступ до трансляції вистав світових театрів та концертів всесвітньовідомих колективів, відео-формат спілкування з діячами мистецтва і культури тощо); ще 13,8 % згадали про діджиталізацію макро- та мікроекономіки (розвиток ІТ-сфери, збільшення онлайн-продажів). Разом із тим 1,42 % осіб, що взяли участь в опитуванні, вказали, зокрема, на покращення екології внаслідок зупинення виробництва і транспортного сполучення, переоцінку цінностей у житті, можливість самоосвіти і самозайнятості, спрощення порядку постановки і перебування на обліку у центрах зайнятості та ін. Згадали респонденти й про головний позитивний результат введення режиму карантину – зменшення масштабів розповсюдження хвороби, що дає можливість закладам охорони здоров'я впоратися з напливом пацієнтів<sup>11</sup>.

Однак головний фокус опитування полягав насамперед у з'ясуванні негативних наслідків вве-

дення карантинного режиму. Перше, про що відмітили респонденти, – це економічний спад у державі (82 %), супутником якого є зростання рівня безробіття (79,3 %). Деякі уточнювали, із чим саме пов'язаний економічний спад: відсутність соціальних гарантій для людей та бізнесу, обмежений виїзд громадян України на заробітки, занепад малого бізнесу, інфляція та як наслідок зростання цін тощо.

Три чверті опитаних стурбовані й таким негативним наслідком карантину, як зниження якості освіти школярів та студентів через дистанційний формат навчання (75,1 %). Звісно ж, перелічені та інші наслідки не можуть не впливати на виникнення стану психологічного напруження у суспільстві, на наявність якого вказали 68,7 % респондентів. Напевно, такий стан, у свою чергу, викликається зміною звичного ритму життя (41,6 %), обмеженням вільного пересування, зокрема, осіб похилого віку (22,9 %), неможливістю відвідувати публічні місця (кафе, бари, ресторани, театри, клуби та ін.) (24,8 %) та повноцінно задовольняти потреби у товарах певних категорій (одяг, меблі, прикраси, товари господарського вжитку та ін.) (20,6 %). Як на негативні наслідки українці вказували на занепад культурної сфери, збільшення рівня корупції, тривале очікування на винесення судових та адміністративних рішень, поширення психології споживацтва та безвідповідальності, погіршення стану здоров'я осіб, що хворіють на хронічні захворювання, несвоєчасне виявлення онкологічних захворювань та туберкульозу, погіршення якості медичної допомоги населенню, смертність серед літніх людей, неможливість задовольняти релігійні потреби та ін. (1,4 %).

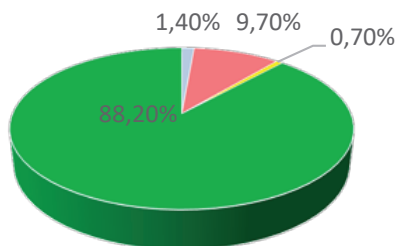
Нескладно помітити, що зміна формату нашого життя, зумовлена поширенням коронавірусної хвороби і реакцією на це у вигляді введення карантинних заходів, корелює з багатьма видами злочинів. Серед них сімейне насильство, різні види корисливих і корисливо-насильницьких злочинів, правопорушення, пов'язані із фальсифікацією лікарських засобів, тощо. Однак особливий наголос треба зробити на шахрайських діях, чимала кількість яких викликана злочинною «творчістю» карантинного періоду. До того ж створює поживний ґрунт так і звана фейкова інформація, що є спекуляцією на гострій соціальній проблемі і що підштовхує зловмисників на протиправні шахрайські дії. У зв'язку із цим респондентам було за-

<sup>11</sup> Примітка. Сума показників перевищує 100 %, оскільки респондентами могло вказуватися одразу на кілька позицій.

пропоновано запитання, чи ставали вони жертвами шахраїв та фейкових новин, пов'язаних із COVID-19? Так, з'ясувалося, що за час карантину в Україні кожний десятий респондент ставав жертвою таких злочинних проявів або (та) відчував на собі дію подібних фейкових новин (11,8 %).

Діаграма 15

**ВИПАДКИ ШАХРАЙСТВА АБО ВПЛИВУ ФЕЙКОВИХ НОВИН, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ COVID-19**

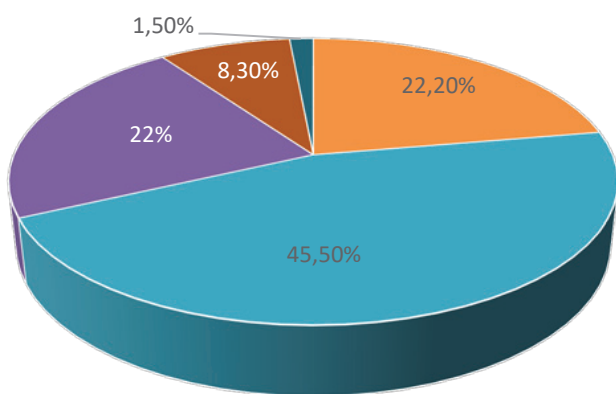


- ставали жертвою шахрайства
- піддавалися лише фейкам
- ставали жертвами шахрайства і піддавалися фейкам
- таких випадків не було

Нарешті, завданням проведеного анкетування стало з'ясування ставлення українських громадян до міждержавного співробітництва щодо запобігання COVID-19.

Діаграма 16

**СТАВЛЕННЯ ПЕРЕСІЧНИХ ГРОМАДЯН ДО МІЖДЕРЖАВНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ COVID-19**



- міжнародна спільнота докладає максимальних зусиль
- співробітництво є плідним частково
- співробітництво є безрезультатним
- байдуже ставлення
- складно відповісти
- інше

Як бачимо, значна кількість респондентів віддає данину міждержавному співробітництву, зазначаючи, що міжнародна спільнота докладає максимальних зусиль для боротьби із COVID-19 або що співробітництво є плідним, хоча й частково. Разом із тим приблизно п'ята частина опитаних, навпаки, стверджує, що співробітництво є безрезультатним. Крім того, висловлювалася думка, що так зване співробітництво є шкідливим, оскільки представляє собою змову найбагатших і найвпливовіших людей світу; співробітництво є можливим лише в науковому плані; міжнародна грошова допомога (особливо в Україні) витрачається на цілі, не пов'язані із боротьбою з COVID-19, та ін.

**Висновки.** Вивчення наслідків пандемії COVID-19 та шляхів їх усунення за результатами опитування громадян України довело факт провалу системи колективної безпеки в умовах необхідності рішучому протистояння небезпечній хворобі. Адже масова, або колективна, свідомість і події, що нею віддзеркалюються, свідчить про перебування українського суспільства у фазі сингулярності: замість того, щоб згуртуватися перед обличчям серйозної небезпеки, частина населення України нехтує елементарними правилами перестороги, не дбає про себе і близьких, не говорячи вже про збереження всього суспільства у режимі принаймні штатного функціонування, сперечається з приводу теорії змов, шкідливості вакцинації, недостатності міждержавного співробітництва та ін.

До того ж дослідження виявило низку проблем, які потрібно вирішувати вже найближчим часом. До таких, зокрема, належать: формування у суспільстві так званої карантинної культури і підвищення обізнаності населення з приводу можливих сценаріїв розвитку пандемії, яка триватиме не один місяць, та відповідно шляхів нейтралізації можливих негативних наслідків для життя і здоров'я пересічної людини, проведення системного кримінологічного аналізу злочинності пандемічного періоду, укріплення міждержавного співробітництва для збереження усталеного соціально-економічного формату взаємодії держав і регіонів світу тощо.

Що стосується застосованого методу онлайн-опитування, то цей метод, по-перше, виявився достатньо ефективним й економічним, давши можливість у вельми стислий строк охопити опитуванням всі регіони України, по-друге, дозволив зробити повний зріз епідемічної ситуації у нашій країні у реальному часі.

## REFERENCES

*List of legal documents**Legislations*

1. Pro zapobihannia poshyrenniu na terytorii Ukrainy hostroi respiratornoi khvoroby COVID-19, sprychynenoi koronavirusom SARS-CoV-2: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11 bereznia 2020 r. №211 Ofitsiyni visnyk Ukrainy. 2020. №23. St. 296 (in Ukrainian)
2. Pro vnesennia zmin do postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11 bereznia 2020 r. №211: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16 bereznia 2020 r. №215. Ofitsiyni visnyk Ukrainy. 2020. №27. St. 994 (in Ukrainian)
3. Pro vnesennia zmin do postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11 bereznia 2020 r. №211: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 2 kvitnia 2020 r. №255. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-postanovi-kabinetu-ministriv-ukrm020420ayini-vid-11-bereznia-2020-r-211> (in Ukrainian)

*Bibliography**Non-authored books*

1. *Naseleння Ukrainy za 2019 rik: Demografichni shchorichnyk* [Population of Ukraine in 2019: Demographic Yearbook] (Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2020) 181 (in Ukrainian)
2. *Pryrodnyi rukh naseleння Ukrainy za 2019 rik: statystychnyi zbirnyk* [Natural movement of the population of Ukraine in 2019: a statistical collection] (Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2020) 148 (in Ukrainian)

*Journal articles*

3. Auerbach D M, Darrow W W, Jaffe H W, Curran J W 'Cluster of cases of the acquired immune deficiency syndrome. Patients linked by sexual contact' (1984) 76 (3) *The American journal of medicine* 487–492
4. Batorygareieva V S, Zaiarnyi O A, Shramko S S 'Prevention of the stigmatization of individuals in response to digital tracking (conidering COVID-19 issue)' (2020) LXXIII (12) (2) *Wiadomości Lekarskie* 2715–2721
5. Batorygareieva V S, Kalinina A V, Babenko A M 'Suicide as an indicator of the public mental health in Ukraine (including period of COVID-19)' (2020) LXXIII (12) (II) *Wiadomości Lekarskie* 2743–2751
6. Batorygareieva V S 'Osnovni napriamy protydyi poshyrenniu dezinformatsii (na prykladi pandemii COVID-19)' [The main directions of counteracting the spread of misinformation (on the example of the pandemic COVID-19)] (2020) 2 (33) *Informatsiia i pravo* 121–131 (in Ukrainian)
7. Batorygareieva V S, Borysov V I, Yevtieieva D P, Kalinina A V, Kolodiaznyi M H, Shramko S S 'Poshyrennia pandemii COVID-19 v Ukraini: sotsialno-pravovi ta krymino lohichni problemy' [Spread of the COVID-19 pandemic in Ukraine: socio-legal and criminological problems] (2020) 40 *Pytannia borotby zi zlochynnistiu* 9–22 (in Ukrainian)
8. Duffy C, Smith K, Terhanian G, Bremer J 'Comparing data from online and face-to-face surveys' (2005) 47 (6) *International Journal of Market Research* 615–639 <[http://www.ipsos-rsl.com/Download Publication/235\\_comparing-data.pdf](http://www.ipsos-rsl.com/Download Publication/235_comparing-data.pdf)>
9. Horshkova N, Voitenko V, Khmeliuk L ta in. 'Ukraina: vplyv COVID-19 na ekonomiku i suspilstvo (bachennia postpandemichnoho rozvytku u 2020–2024 rr. ochyma ekspertiv ta molodi) [Ukraine: the impact of COVID-19 on the economy and society (vision of post-pandemic development in 2020–2024 through the eyes of experts and youth)] (2020) 52 6 *Konsensus-prohnoz / Departament stratehichnoho planuvannia ta makroekonomichnoho prohnozuvannia Ministerstva rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva Ukrainy* (in Ukrainian)
10. Hudzeliak I, Hudzeliak A 'Pryvatnyi sektor i rozvytok pidpriemnytstva v Ukraini' [Private sector and business development in Ukraine] (2014) 14 *Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Ekonomichna ta sotsialna heohrafiia* 99–105 (in Ukrainian)
11. Giesecke J 'Primary and index cases' (2014) 384 (9959) *The Lancet journal* 2024
12. Kazanzhy A P 'Poniattia i znachennia «efektu vid metodu» v «mixed-mode» doslidzhenniakh' [The concept and meaning of «effect of the method» in «mixed-mode» research] (2015) 2 (27) *Aktualni problemy sotsiolohii, psykholohii, pedahohiky* 73–81 (in Ukrainian)
13. McDonald, H, & Adam, S. 'A comparison of online and postal data collection methods in marketing research' (2003) 21(2) *Marketing intelligence & planning* 85–95.
14. McKay R A '«Patient Zero»: the absence of a patient's view of the early North American AIDS epidemic' (2014) 88 *Bulletin of the History of Medicine* 161–194

15. Stevens, C E et al. 'Human T-cell lymphotropic virus type III infection in a cohort of homosexual men in New York City' (1986) 255 Journal of the American Medical Association 2167–2172
16. Ushakov D V, YUrevich A V, Nestik T A, YUrevich M A 'Social'no-psihologicheskie aspekty COVID-19: rezul'taty ekspertnogo oprosa rossijskih psihologov' [Socio-psychological context of the spread of coronavirus infection] (2020) 41 (5) Psihologicheskij zhurnal 5–17 (in Russian)
17. YUrevich A V, YUrevich M A 'Social'no-psihologicheskij kontekst rasprostraneniya koronavirusnoj infekcii' [Socio-psychological aspects of COVID-19: results of an expert survey of Russian psychologists] (2020) Psihologicheskaya gazeta <<https://psy.su/feed/8379/>> (in Russian)
18. YUrevich A V, Ushakov D V, YUrevich M A 'COVID-19: Rezul'taty vtorogo ekspertnogo oprosa' [COVID-19: Results of the second expert survey] (2020) 41 (6) (in Russian)
19. Van Dat Trana and Lan Anh Luonga. 'A study on comparing online, telephone and face to face surveys based on different sampling methods in coffee consumer in Vietnam' (2020) 10 Management Science Letters 665–674
20. Worobey M, Watts T D, McKay R A, Suchard M A, Granade T et al. '1970s and 'Patient 0' HIV-1 genomes illuminate early HIV/AIDS history in North America' (2016) 3 (539) (7627) Nature 98–101

### Websites

21. Carroll Chris 'Maryland Experts, Facebook Partner to Gather Global COVID-19 Symptom Data' (MarylandToday) <<https://today.umd.edu/articles/maryland-experts-facebook-partner-gather-global-covid-19-symptom-data-8d57d9ca-03f2-4bf6-be7a-4c337f690264>>
22. 'Doslidzhennia: pandemiia novoi koronavirusnoi khvoroby stavyt novi vyklyky pered ukraintsiamy' [Research: pandemic of new coronavirus disease poses new challenges to Ukrainians] (UNDP Ukraina, 30 kvitnia 2020) <<https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/articles/2020/how-ukrainians-are-responding-to-the-new-challenges-of-COVID-19.html>> (in Ukrainian)
23. Ivanov V, Savinova E 'Virusnye vyzovy: kakim stal 2020 god dlya mirovoj ekonomiki' [Viral challenges: what the year 2020 has become for the global economy] (RT na russkom) <<https://russian.rt.com/business/article/816217-mirovaya-ekonomika-itogi-2020>> (in Russian)
24. 'Koronavirus i svitova ekonomika: kryza chy pidnesennia chekaie na finansovi systemy, biznes i rynek pratsi u 2021 rotsi [Coronavirus and the global economy: crisis or boom awaits financial systems, business and the labor market in 2021] (Radio Svoboda, 03 sichnia 2021) <<https://www.radiosvoboda.org/a/koronavirus-svitova-ekonomika-kryza/31031731.html>> (in Ukrainian)
25. Liashenko O 'Stavlennia ukraintsiiv do vaktyn proty COVID-19' [Attitudes of Ukrainians to vaccines against COVID-19] (R&B Group) <<http://rb.com.ua/uk/blog-uk/omnibus-uk/stavlennja-ukrainciv-do-vakcin-proti-covid-19/>> (in Ukrainian)
26. 'Pratsiuiuchi v Ukraini. Chastyna 1 (kvalifikatsiina mapa Ukrainy)' [Working in Ukraine. Part 1 (qualification map of Ukraine)] <[http://www.futureskills.org.ua/ua/news/33#:~:text=Za%20danymy%20Pensiinoho%20fнду%20Ukrainy,47%2C6%25\)%20-%20choloviky](http://www.futureskills.org.ua/ua/news/33#:~:text=Za%20danymy%20Pensiinoho%20fнду%20Ukrainy,47%2C6%25)%20-%20choloviky)> (in Ukrainian)
27. 'Protesti v Novih Sanzharakh' [Protests in New Sanjari] (VykytedyYa) <[https://ru.wikipedia.org/wiki/Протесты\\_в\\_Новых\\_Санжаракх](https://ru.wikipedia.org/wiki/Протесты_в_Новых_Санжаракх)> (in Ukrainian)
28. 'UNDP Ukraina' [UNDP Ukraine] <[www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/articles/2020/how-ukrainians-are-responding-to-the-new-challenges-of-COVID-19.html](http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/articles/2020/how-ukrainians-are-responding-to-the-new-challenges-of-COVID-19.html)> (in Ukrainian)
29. Ustimovich YU 'Koronavirus v Ukraine: novyj antirekord v svyshe 400 smertej' [Coronavirus in Ukraine: a new anti-record of over 400 deaths] (the page, 31 bereznya 2021) <<https://thepage.ua/news/koronavirus-v-ukraine-statistika-na-31-marta-2021>> (in Ukrainian)
30. 'V mire koronavirusom zarazilis' bolee 128,1 mln chelovek' [More than 128.1 million people infected with coronavirus worldwide] (POLIT.RU, 21 bereznya 2021) <[https://polit.ru/news/2021/03/31/covid19\\_31\\_03/](https://polit.ru/news/2021/03/31/covid19_31_03/)> (in Russian)
31. 'Vplyv koronakryzy na ekonomiku. Pro shcho hovoryly na preskonferentsii' [The impact of the corona crisis on the economy. What was said at the press conference] (Tsent ekonomichnoi stratehii) <<https://ces.org.ua/economic-impact-of-coronavirus-2/>> (in Ukrainian)
32. '7 654 ukrainca pokonchili zhizn' samoubijstvom v 2020 (infografika)' [7 654 Ukrainians committed suicide in 2020 (infographic)] (FOKUS, 29 yanvarya 2021) <<https://focus.ua/ukraine/473181-7654-ukrainca-pokonchili-zhizn-samoubijstvom-v-2020-infografika>> (in Russian)



### **Батиргареева В. С. Наслідки пандемії COVID-19 та шляхи їх усунення: результати опитування громадян України.**

Успіх у протидії подальшому поширенню пандемії гострої, респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, в Україні на пряму залежить від дотримання громадянами протиепідемічних вимог. Вони є настільки важливими для збереження здоров'я та соціально-психологічного благополуччя населення, що чимало з них регулюється та охороняються законодавством.

Дослідження ґрунтується на результатах онлайн-опитування 2 388 респондентів, проведеного у листопаді-грудні 2020 р. в Україні. За допомогою цього опитування з'ясовано та проаналізовано рівень свідомості українців у ситуації поширення коронавірусної хвороби, встановлено істотні для пересічних громадян і держави наслідки пандемії COVID-19 та можливі шляхи їх усунення. Під час опрацювання відповідного матеріалу, окрім методу опитування, застосовувалися діалектичний, аналітичний, синтетичний, статистичний та графічні методи. Теоретичною основою є спеціальна література з права, медицини, соціології та статистики.

У статті робиться висновок, що в цілому правосвідомість населення України в умовах необхідності суворого дотримання вимог протиепідемічного законодавства є недостатньо високою, що призводить до зниження ефективності відповідних заходів, запроваджених державою. У свою чергу, це потребуватиме відповідної рефлексії з боку суспільства і держави на негативні соціально-правові і кримінологічні наслідки такої безпечної поведінки громадян України, а також вжиття відповідних зусиль з інформування останніх із приводу погіршення протиепідемічної ситуації в країні внаслідок такого ставлення до правил карантину. Таким чином, результати проведеного онлайн-опитування допоможуть якомога краще організувати заходи, спрямовані на подолання чисельних негативних наслідків пандемії COVID-19.

**Ключові слова:** пандемія, коронавірусна хвороба, COVID-19, онлайн-опитування, соціально-правові і кримінологічні наслідки, правосвідомість, карантин.

### **Батиргареева В. С. Последствия пандемии COVID-19 и пути их устранения: результаты опроса граждан Украины.**

Успех в противодействии дальнейшему распространению пандемии острой респираторной болезни COVID-19, вызванной коронавирусом SARS-CoV-2, в Украине напрямую зависит от соблюдения гражданами противоэпидемических требований. Они настолько важны для сохранения здоровья и социально-психологического благополучия населения, что многие из них регулируются и охраняются законодательством.

Исследование основывается на результатах онлайн-опроса 2 388 респондентов, проведенного в ноябре-декабре 2020 в Украине. С помощью этого опроса выяснен и проанализирован уровень сознания украинцев в ситуации распространения коронавирусной болезни, установлены существенные для рядовых граждан и государства последствия пандемии COVID-19 и возможные пути их устранения. Во время обработки соответствующего материала, кроме метода опроса, применялись диалектический, аналитический, синтетический, статистический и графические методы. Теоретической основой является специальная литература по праву, медицине, социологии и статистики.

В статье сделан вывод, что в целом правосознание населения Украины в условиях необходимости строгого соблюдения требований противоэпидемического законодательства недостаточно высоко, что приводит к снижению эффективности соответствующих мер, введенных государством. В свою очередь, это требует соответствующей рефлексии со стороны общества и государства на негативные социально-правовые и криминалогические последствия такого беспечного поведения граждан Украины, а также принятия соответствующих усилий по информированию последних по поводу ухудшения противоэпидемической ситуации в стране в результате такого отношения к правилам карантина. Таким образом, результаты проведенного онлайн-опроса могут как можно лучше организовать мероприятия, направленные на преодоление многочисленных негативных последствий пандемии COVID-19.

**Ключевые слова:** пандемия, коронавирусная болезнь, COVID-19, онлайн-опрос, социально-правовые и криминалогические последствия, правосознание, карантин.

### **Batyrgareieva V.S. Consequences of the COVID-19 pandemic and ways to eliminate them: the results of a survey of Ukrainian citizens**

Success in counteracting the spread of the acute respiratory disease pandemic COVID-19 in Ukraine directly depends on citizens' compliance with anti-epidemic requirements. They are crucial for the health and socio-psychological well-being of the population thus, they are regulated and protected by law.

*The study is based on the results of a survey of 2383 respondents (2020, Ukraine). With the help of this survey, the level of consciousness of Ukrainians in the situation of the spread of coronavirus disease was clarified and analyzed, significant for ordinary citizens and the state the consequences of the COVID-19 pandemic and possible ways to eliminate them. In addition to the survey method, analytical, synthetic, statistical, and graphic methods were used to process the relevant material. The theoretical basis is special literature on law, medicine, sociology, statistics.*

*The legal awareness of Ukraine's population in the conditions of the need for compliance with the requirements of anti-epidemic legislation is not high enough, which leads to a decrease in the effectiveness of measures introduced by the state. This will require establishing the negative socio-legal and criminological consequences of such safe behavior and making reasonable efforts to inform the latter about the deteriorating anti-epidemic situation as a result. In turn, this requires appropriate reflection on the part of society and the state on the negative social, legal and criminological consequences of such careless behavior of citizens of Ukraine, as well as the adoption of appropriate efforts to inform them about the deterioration of the anti-epidemic situation in the country as a result of such an attitude towards quarantine rules. Thus, the results of the online survey will help better organize the best possible activities aimed at overcoming the many negative consequences of the COVID-19 pandemic.*

**Keywords:** *pandemic, coronavirus disease, COVID-19, online survey, socio-legal and criminological consequences, legal awareness, quarantine.*

Стаття надійшла до редакції: 15.04.2021 р.

Прийнята до друку: 12.05.2021 р.